

ESTE

SAFFER PÁL

A nagy háború után volt néhány évvel. A régi városban jártam, ahol valamikor érzelmeim voltak a hegyek, rettegéseim a szakadékok, az eszmék fölöttük a hidak és nem láttam, hogy minden lapos.

Akkor, a nagy háború után néhány évvel, a régi városból éjjeltájt indultak a vonatok, hogy reggelre a világba érkezzenek.

Ősz volt, amikor ott jártam és este. Esett az eső. Nyirkos hideg szél vadászott a fák ágai között a lehullani nem akaró levelekre, megzörgette a boltok redőnyeit, a meglazult régi cégtáblákat, amelyek már semmit sem jelentettek, és fodrozta a süppedő aszfalton gyülekező víztócsákat.

Leeresztett ablakredőnyei és csukott spalettái mögött a város már aludt. Semmi olyan nem volt a messzi éjszakában, ami ébren tarthatta volna. Még az utazni készülők is lefeküdtek egy kis álmodni az éjféli vonatindulásig. Ilyenkor csak valahol a konyhákban lehetett világosság, ahol az asszonyok elemózsiát és meleg holmit csomagoltak a kopott bőröndökbe, azután leültek és a lámpafénybe bámulva várták az órát, amikor majd befekhetnek a távozó meleg helyére. A régi városban ez így volt szokás már évtizedek óta, de az utcáról nem lehetett nyomát látni, mert a konyhaablakok csak az udvarokra, csak egymás felé nyíltak.

Kint csak az utcasarkokon égett sárgán a lámpa, és az üres utcán csak a milicista virrasztott. Beállt valamelyik kapualjba, onnan figyelte a félhomályt és a semmit, és hallgatta, két esőhullám között, hogyan süvít egyenletesen a szél, amely szinte megállás nélkül, láthatatlan áradatként ömlött valahonnan a messzi, csak képzeletben elérhető hegyekből a sötét síkság végtelen térségeibe. Néha elsétált ugyan a milicista a sarokig és vissza, de nem sok értelmét láthatta a dolognak, mert utána bebújt ismét a kapualjba és egyéb dolga híján várta a váltást.

Nagyon öregnek éreztem magam azon az estén. Úgy tűnt, hogy évtizedek óta ismerem már ezeket az ázott utcákat és mindent tudok a régi városról, annyira, hogy el is mehetek.

Ezért az éjjeltájt induló vonatra vártam, hogy reggelre a világba érkezzem vele.

A város lefüggönyözött, vak ablaksorai között a kávéház volt az egyetlen hely, ahonnan világosság féhérlt. Meglehet azonban, hogy csak

én láttam ilyen fehérnek ezt a világosságot és hogy ez a fény és fehérség tulajdonképpen a múltból eredt, amikor nagyok, erősek és felnőttek voltak a szememben azok, akik oda jártak.

Ők persze már nem voltak, vagy ha voltak is még, megkoptak, összezsugorodtak, feleslegessé váltak, mint a régi cégtáblák a csukott redőnyök fölött.

Megkopott a kávéház is. A háború vége felé olajjal kenték a parkettát, és a tisztek pisztollyal lövöldöztek a csillárba.

Bizonyos, hogy a fény a múltból eredt, az emlékezetből.

A négy sor asztal előtt csak a pincér maradt a régi, a kaszírónő a pénztárnál és a söntésben a csapos.

Akkor, a nagy háború után, már nekem is szabad volt oda járnom. Felnőtt lettem, magányos és idegen. Mégis, amikor beléptem az esős éjszakából, úgy tűnt, hogy melegbe léptem be, az erősek, a felnőttek, a nagyok közé. Talán ezért is mentem be.

Amikor beléptem, a fehérrel terített asztaloknál csak néhány ember ült. Ismeretlenek. Bizonyára vonatra vártak, mint én, vagy ha nem, hát húzták az időt, hogy ne kelljen felmenni az emeletre a mosdószagú hotelszobába, a rézgömbös csikorgó ócska ágyba, amely már csak arra volt jó, hogy szemléltesse, mi volt itt hatvan év előtt előkelő.

Ismertem ezeket az ijesztő szobákat, amelyekben megalázottnak, kiközösítettnek, elhagyatottnak érezte magát az ember, és tudtam, hogy oda ezen az estén csak a nagyon erősek vagy a nagyon magányosak tudnak felmenni.

Az idegeneken kívül ült benn néhány helybeli is. Kopottak voltak, borostásak és szomorúak. Másképp talán nem is lettek volna itt. Ők is utaztak. Minden este menekültek az ősz, a síkság, a csukott ablak-sorok elöl, de csak ideig. A vonatok éjfél tájt nélkülük mentek el.

A sarokban egy lány ült. Egyedül. Előtte félig telt pohár, a kezében cigaretta. Fiatal volt, értelmes arcú, és mereven nézett az ajtó felé. Lehet, hogy ő is vonatra várt és nem tudta, hogy valamikor itt csak egyféle asszonyok ültek egyedül az estében. De az is lehet, hogy tudta és félt. Talán azért is nézett olyan mereven az ajtó felé, mintha várna valakit.

Egy asztal, egy ember. Mindenki egyedül. A pincér is egyedül volt. Állt egymagában a söntésnek támaszkodva, és üres tekintettel nézett el az asztalok fölött. A kaszírónő a körmeit reszelgette, a csapos a söntés mögött poharakat mosott. Mindenki hallgatott.

A köszönésem senki sem fogadta. Az idegenek nagy széttárt újságjaikba mélyedtek, a helybeliek a poharukba bámultak, a pincér pedig szó nélkül fogadta a rendelést, hozta a kávé és ment vissza a helyére, a söntés elé.

Emlékszem, valamikor hangos volt esténként a kávéház. Újságot itt csak délutánonként olvastak. Nagy bambusztartókba fogott újságokat olvastak kávé mellett az idevalósiak.

Este inkább az idegeneké volt a terem, és az idegenek akkor a vigécek voltak, akik ismerték egymást. Itt ettek, beszélgettek, együtt vár-

ták a vonatot, elpolitizáltak a pincérrel, vagy kifaggatták a helyi újságok felől, az emelvényről szólt a zene, és a város csukott, hideg ablakosrai elsüllyedtek valahol messze a meleg és világos termen kívül.

Ezek a nagy háború utáni idegenek nem voltak kereskedelmi utazók, nem ismerték egymást, és nem is akartak ismerkedni. Sokan utaztak akkoriban és az ember nem tudhatta, hogy rangbelivel kerül-e össze. A pincér azonban egészen bizonyosan nem volt rangbeli. Nem volt mit mondani neki.

Zene sem volt. Az emelvényen néhány üres kottatartó nyújtogatta a nyakát, mintha szembe akart volna szállni a fütca gonosz ablakszemeivel, amelyek sötétben és alattomosan lestek be a függönyök fölé.

Csak az eső zavarta meg néha a csendet, ha szélről kergetve végigvágott a nagy tükörablakokon, vagy az újságok, ha lapozáskor megcsörrentek valamelyik idegen kezében. Ilyenkor zászlóként és a magányosságban értelmetlenül lobogott róluk az egész oldalas nagy fekete cím, amely szerint a dolgozók egysége a végső győzelem záloga.

Ahogy ott vártam, ahogy telt az idő, egyre inkább úgy éreztem, mintha be sem jöttem volna az utcáról és hogy a várostól csak a vonat menthet meg.

De az éjjél még messze volt.

A mozdulatlanságot nemsokára esemény törte meg: kinyílt az ajtó. Előbb azt hittem, hogy a szél nyomta ki. A pincér is azt hihette, mert elindult, hogy becsukja. A résben azonban egy hunyorgó szempár jelent meg, majd benyomult az egész ember.

Pelyhedző állú fiatal legényke volt, rövid sofőrbundában, amelyen még csillogtak az esőcseppek. Tétován nézett körül a teremben, mintha keresne valakit, azután meglátta a lányt, az arca felderült, és egyenesen feléje tartott.

Amikor a fiú az asztalához ért, a lány arcán alig észrevehető mosoly futott át. Csak addig élt ez a mosoly, amíg megszületett. Utána elnyelte a közönyt.

A fiú leült, és mondott valamit a lánynak, röviden, mintha azt mondta volna, hogy „cudar az idő”. A lány bólintott, és egyetlen szóval válaszolt, mint aki azt mondja: „tudom”.

Így dobálództak egy ideig a szavakkal. Közöttük egyre nagyobb lett a szünet. Azután a fiú a falakat kezdte bámulni, a lány pedig a cigarettája parazsát, és nem beszéltek többet.

A teremben mindenki megértette, hogy a lány nem a fiú miatt nézte az ajtót.

Az idő múlt. A fűtőházból már olykor behallatszott egy-egy útra készülő mozdony pöfékelése, és vele ismét bejött a város.

Eszembe jutott, hogy milyen elviselhetetlen itt őszben, éjszakában valakire várni, valakire, aki nyilván nem jön el soha, mert az éjszakában szerteágaznak az utak.

Mindenki úgy tett a teremben, mintha nem törődne a fiúval meg a lánnyal.

Az idegenek leengedték az újságjukat, mintha belefáradtak volna az olvasásba és a falakat nézték, amelyeken papírcsíkokon feliratok dísz-

legtek: „Új vendéglátóiparunkkal előre a szocializmusba!” Így a fiú meg a lány a látókörükbe esett.

A feliratokat egészen bizonyosan nem látták, mert egy arcizmusuk sem rándult.

Az is bizonyos, hogy szerették volna tudni, ki a lány, mert sokáig és mereven néztek egy irányba, ha nyíltan nem is mertek feléje fordulni. Valaki megláthatta volna és különben sem lehet tudni, hátha nem is az a lány, akinek gondolják. Hátha valami elvtársnő, aki vonatra vár és nem fogadta el az ágyat, amelyet a régi város asszonyai az almaszagú szobákban az átutazó elvtársnőknek készítenek. Mert ismertek ők olyan elvtársnőket, akik még az éjjeli szállást is megvesztegetésnek tartották.

Láttam, hogyan ért meg bennük a gondolat, valahányszor valamelyikük az újságot maga elé kapta.

A helybeliek nem voltak ilyen félenek, de ők is tartottak a lánytól. Valahányszor rápillantottak, nyomban a pohár után nyúltak és felhajtották a tartalmát, mintha valami rémet akarnának vele elűzni maguktól. Lehet, hogy az asszonyra, a családra emlékeztette őket a lány, arra, hogy odakünn vár rájuk valaki, ha más nem, hát a város, amelyből nincs menekvés.

Ilyen rohamok után a pincér hívás nélkül, szótlánul, új teli poharat rakott eléjük, azután, mintha mi sem történt volna, visszament és neki-támaszkodott a söntésnek. Néha lehajtotta a fejét és ideges rángás futott rajta végig. Csak később jöttem rá, hogy ilyenkor nevetett.

Hogy min nevetett, a korhelyeken, az idegeneken, a lányon, rajtam, önmagán vagy egyszerűen csak azon, hogy mindenki úgy tett, mintha nem hallaná a szelet és az esőt és nem látná az éjszakát a függönyök fölött, azt még ma sem tudom. Csak azt tudom, hogy különös volt, amint nevetett. Kísérteties.

Fél tizenegy elmúlt már, amikor másodszor is kinyílt az ajtó. Nem úgy, mint először, hanem erőlesen, magabiztosan. Három ember jött be kedélyesen noszogatva egymást: egy ősz hajú, egy középkorú és egy fiatal, akinek kedves, mosolygós gyerekarca volt. Csak azoknak lehet ilyen arca, akiket mindenki kedvel és akiket még senki nem bántott meg.

Helybeliek voltak, mert nem volt semmilyen csomagjuk, de különböztek a többiektől, a korhelyektől. Hangosan beszéltek meg, hogy hova üljenek, hogy levessék-e az esőkabátot vagy sem, és amikor végre leültek, úgy helyezkedtek sokáig a székeken, mint a mester, aki a művét próbálja.

Jelenlétükben a pincér is megváltozott. Amikor bejöttek, könnyedén meghajolt, hangosan köszönt, és amíg az asztaluknál rendelésre várt, szalvétáját elegánsan egyik karjáról a másikra dobálta.

Azok hárman pedig sokáig tanakodtak, mintha senki nem várakozott volna miattuk, és végül, mindhármuk nevében, az ősz hajú mondta be a rendelést. A gyerekarcu pedig kedvesen mosolygott hozzá.

A pincér visszatérére várva hallgattak és hideg vizsgálódó tekintettel körülnéztek a teremben. Az idegenek közül néhányan nagy előzékeny fejbólintással köszöntek feléjük, és ők egy szinte beidegzettnek tűnő

mozdulattal biccentettek vissza. Egy pillanatra úgy tetszett, mintha a lányon megakadt volna a tekintetük, de egyéb jelét nem adták annak, hogy észrevették. Csak a gyerekarcú pillantása időzött rajta valamivel tovább, mint a többieké, de azután az is tovább siklott. Amikor pedig a pincér megjelent a kávéval, abbahagyták a vizsgálódást, egymás felé fordultak, halkán beszélgetni kezdtek, és nem vettek észre többé senkit.

Az volt az érzésem, mintha egy ideig test képződött volna, amely kiválik a terem légköréből. Azután megértettem, amit talán ők maguk sem tudtak: hogy a város küldte őket. Nem volt neki elég, hogy a függönyök fölött belesett az ablakon. Ők pedig úgy viselkedtek, ahogy a város küldötteinek kellett.

Én így éreztem, de nem tudom, mit érezhettek az idegenek, amikor ezek hárman bejöttek. Valószínű, hogy fel nem ismert hideg fuvalatként meglegyintette őket a magány.

Mert ők nem a saját jószántukból ültek itt, mint a helybeli korkelyek. Délelőtt bizonyosan a hivatalokat járták, ahol szívélyesen és tisztelettel fogadták őket, ahogy a vidéki vagy a fővárosi elvtársakat fogadni illik. De délután, amikor az irodák kiürültek, fölöslegesnek érezték magukat a városban, és bizonyára elmentek volna, ha lett volna mivel.

Lehet, hogy ilyenkor az utcákat járták, s ha találkoztak valamelyik hivatali ismerőssel talán csodálkoztak is, hogy miért nem olyan szívélyes hozzájuk, mint délelőtt. Amikor pedig este lett és a kivilágított ablakokra egymás után húzódtak függönyök, rolók, bizonyára azt gondolták, hogy azért fáznak, mert a kabátjuk alá bebújt a szél.

Én ismertem a várost és az estéket, és tudtam, hogy nemcsak a szél hideg, hogy ők velem együtt halottak holnap reggelig vagy az éjjeli vonatindulásig, hogy kivetett bennünket a lefüggönyözött ablakok mögötti világ, amelynek képviselői ott ültek egymás felé fordulva.

Tudhatták ezt valamikor a vigécek is, és ezért teremtettek maguknak külön világot esténként itt a kávéházban. Ez volt az egyetlen lehetőség. De a vigécek már nem voltak sehol és nem tanúskodhattak róla.

Ha pedig a vigécek tudták, tudta a pincér is. Talán el is mondta volna a mostani idegeneknek, de nem kérdezték tőle.

Azok hárman is érezhették a teremben levő nagy idegenséget, de nem segíthettek. Talán ezért is bújtak annyira össze, hogy ne lássanak és ne halljanak.

Csak az idegenek nem tudták. De lehet, hogy nem akarták tudni, és úgy tettek, mintha nem bántaná őket az elhagyatottság.

A korhelyeknek pedig akkor már ez is mindegy volt.

Ahogy telt az idő, azok hárman továbbra is a figyelem középpontjában maradtak. Az ősz hajú, mintha beszédet tartana és kiszáradt volna a torka, időnként felemelte a poharát és ivott egy korty vizet. Ilyenkor abbahagyták a beszédet, a középkorú áhítatosan nézte, hogyan iszik az öreg, a gyerekarcú pedig nézelődött, és a tekintete igencsak a lány felé tévedt.

A lány egy ideig úgy tett, mintha nem venné észre, azután egyszerre, váratlanul, mosolyogva viszonzta a pillantást.

A gyerekarcú ekkor, mintha csak erre várt volna, odahajolt a másik kettőhöz és nevetgélve mondott nekik valamit. Azok előbb megütközve néztek rá, azután az ősz hajú válaszolt neki. Ő elpirult, hevesen magyarázni kezdett, de a társai valami fanyar nevetéssel csak a vállukat vonogatták. Ezután ismét a lány felé nézett, és nyíltan, szemérmetlenül ránevetett.

A sofőrbundás csodálkozva nézte ezt a játékot. Hol a mellette ülő lányra, hol a gyerekarcúra pillantott, azután beszélni kezdett a lánynak. Megeredt a szava, mint a rossz diáknak, ha a tanár figyelmetlenségen kapja, de a lány nem törődött vele. Tekintete a gyerekarcú pillantását vadászta, és a sofőrbundás, amilyen hirtelen rákezdte, úgy el is hallgatott.

Ekkor döbbenhetett rá, hogy milyen jó az, ha van kihez szólni az estében és arra is, hogy már késő. Egy ideig még ült mereven, mintha semmi köze nem lenne a lánynak, azután hirtelen felállt, begombolta a bundáját, köszönt, és gyors léptekkel kiment az éjszakába.

A lány bólintással viszonzta a köszönését, de nem nézett rá.

Azon kaptam magam, hogy gyűlölöm a lányt és a gyerekarcút, mert azt hittem, hogy csak az esős, lucskos őszökön, csak a régi városban válik kettő találkozásánál mindenki idegenné.

A sofőrbundásnak már talán az emléke is eltűnt a teremből, amikor ismét nyílt az ajtó. A milicista jött be. Szigorú, hivatalos volt a képe, talán azért, hogy észre ne vegyék, mennyire unja kint a magányt és az éjszakát. Szalutált, azután odaállt a pincér mellé és mondott neki valamit. Az szomorkásan bólintott, mint aki azt mondja, hogy „ilyen az élet”, és nyomatékkal szalvétáját egyik karjáról a másikra vetette.

A milicista kezdte szemügyre venni a termet. Tekintete közömbösen siklott egyik asztaltól a másikig, amíg a lánynak nem ért. Ekkor egy kérdő pillantást vetett a pincérre, de az lesütötte a szemét.

Nézte a lányt. Szemmel láthatólag ugyanúgy nyugtalanította őt is a kiléte, mint az idegeneket, de ő bátrabb volt, mert azt hitte, hogy nem kockáztat semmit. Némi fontolgtatás után kihúzta magát és már épp indulni akart a lány asztala felé, amikor észrevette a hármakat. A lendület egyszeriben megtört. Ismét a pincérre nézett, mintha szemére vetné, hogy nem figyelmeztette a hármak jelenlétére, azután a kezét a sapkájához emelte.

A hármak közül az ősz hajú méltóságteljesen bólintott a tisztelgésre, és a milicista tétlen maradt. Tekintete még el-eltévedt a lány felé, de már semmi hajlandóságot nem mutatott arra, hogy odamenjen hozzá és igazoltassa.

Ekkor a lány tekintete kereste meg az övét. Egy ideig farkasszemet néztek, keményen, mintha mindegyikük egy igazságot védene, azután a milicista lassan elfordította a fejét, és egyre gyakrabban pillantott az ajtó felé. Azon túl az éjszakába látott, a városra, amelynek igazságát nem védte meg.

Lehet, hogy ettől lett nyugtalan. Minden látható ok nélkül előbb a sapkáját kezdte igazgatni, azután a derékszíját húzta meg néhányszor, majd megtapogatta, hogy megvannak-e a gombjai. Végül, mivel egyéb tennivalója nem maradt, tisztelgett a hármaknak, köszönt a pincérnek és kilépett az éjszakába.

Az ősz hajú most nem viszonzta a köszöntést, a pincér hosszan utána nézett, és amikor az ajtó becsukódott mögötte sunyin lehajtotta a fejét.

Valamikor régen ismertem egy ilyen pincért. Reggel baktatott mindig haza, falfehéren, álmosan, amikor mi iskolába mentünk. Mindig megállított bennüket, a fiától kérdezett valamit, néha adott neki pénzt uzsonnára, azután ment tovább.

Ő mesélt egyszer alkonyatkor a konyhában, mielőtt szolgálatba ment volna, az utazókról, akik nem csak urak, mint a városbeliek, hanem úriemberek.

Mi sokáig tanakodtunk azon, hogy mi lehet a különbség az urak és az úriemberek között, de gyerekfejjel nem tudtunk rájönni.

Most, ahogy néztem ezt a másik pincért, azon gondolkodtam, hogy eszébe jut-e így a söntésnél álldogálva egy ablak, amely mögött most egyedül vetkezik a felesége és talán a tükörbe néz, hogy megszámolja a szeme alatt szaporodó ráncokat; és azon is, hogy úriembernek tart-e valakit itt a teremben.

Számára ez fontos kérdés lehet, mert itt van minden este.

Amióta itt voltam, a milicistán kívül senki nem állt szóba velem, csak a rendelést morogták el. Az idegenek még az újságjukat is magasra tartották, mint valami pajzsot, amely véd minden tekintettől és közeledestől. Lehet, hogy elfelejtették már, mi áll a címlapon. A pincér nem felejtette el, mert a nagy fekete betűk szüntelenül eszébe juttatták.

Ő pedig itt esetleg csak a csapossal meg a kaszírnökkel lehetett egy-ségben. Az sem valószínű, hogy győzni akart volna, mert az egyén győzelme mindig magányt jelent, ő pedig tartozni akart valahova, hogy ne maradjon egyedül, megfeszítve a benti és kinti világ között.

Lehet, hogy ez a pincér is mesélt valamikor valakinek az utazókról és már rájött, hogy ez a benti világ itt tulajdonképpen nem is létezik. Itt mindenki csak úr és mindenki egyedül van.

Lehet, hogy ezért hajtja le a fejét, amikor nevet.

Úgy látszik, az idegenek sem egyformák és nem egyformán bírják a magányt.

Amikor a milicista kiment, a teremben még nagyobb lett a csend, mint volt és meglassúdott az idő. Csak a hármak pusmogása hallatszott, és ez olyan volt, mint amikor víz folyik valami láthatatlan tartályba. Csak hallod a szüntelen, egyhangú csurgást, és mégis érzed, hogyan emelkedik lassan, kérlelhetetlenül a víz, hogyan közeledik a tartály pereméhez.

Jó negyedóráig tarthatott így a csend, és akkor az egyik idegen váratlanul felállt. Körülpillantott, hogy nézi-e valaki, azután tétovázva, mint valami alvajáró, elindult a hármak asztala felé. Amikor odaért, kissé meghajolt, kezeit dörzsölve mormogott néhány szót, majd — látva, hogy a hármak érdeklődve felpillantanak — egészen közel ment, a középkorú székének támlájába kapaszkodott, és bizalmasan az asztal fölé hajolt.

Nem tudom, mit mondhatott, de láttam a vállvonogatásokat, a szét-tárt kezeket, láttam, hogyan vörösödik lassan az ősz hajú arca, azután egy éles, parancsoló hang hasított a csendbe:

— Nem tudom. Jöjjön holnap az irodámba...!

Pedig nyilvánvaló volt, hogy az idegen nem holnap és nem az irodában akart valamit, hanem most és itt akarta megtörni a csendet és a feszültséget, amely egyre nőtt, és amelyet nem bírt már elviselni.

De ha ezt nyíltan megmondta volna, a válasz bizonyosan ugyanilyen éles és elutasító lett volna, mert a világot, amit teremtettek maguknak, a hármak nem bírták és nem is akarták megbontani.

Bizonyos, hogy az idegen meg is értette ezt, mert szó nélkül, szégyenkezve kotródott vissza a helyére.

A többiek néhány kárörvendő pillantást vetettek feléje, és úgy látszik, levonták az egészségből a tanulságot. Ismét az újságjaikba temetkeztek.

Csak a pincér ment oda az elutasítottához. Takarítgatni kezdte az asztalát, és kérdezett tőle valamit. Bizonyára azt, hogy mit kíván. Lehet, hogy úriembert sejtett benne.

Az idegen nem is válaszolt neki.

Újból álmos csend lett úrrá a kávéház fölött. Az állomáson már tolatni kezdtek a mozdonyok, amikor a gyerekarcú intett a lánynak, hogy üljön át hozzájuk.

Az nem válaszolt, de lassan készülődni kezdett. Aprólékosan összeszedegette és megnézegette minden holmiját, azután felállt, és mintha semmi köze nem lenne a gyerekarcúhoz, a kijárat felé indult.

A gyerekarcú előbb meghökkent, de hamar feltalálta magát. Felállt, és néhány lépéssel a lány előtt termett. Valamit mondott neki, amire a lány bosszúsán válaszolt, de a gyerekarcúnak nem kellett több: megereedt a szava, beszélt gyorsan, megállás nélkül, hogy a másik szóhoz ne jusson.

A lány hallgatta a szóáradatot, arcán a bosszús kifejezés előbb csodálkozásnak, azután valami belenyugvásfélének adott helyet, és végül ellenkezés nélkül hagyta, hogy a férfi karonfogja és az asztalukhoz vezesse.

Amikor megálltak az asztal előtt, a két idősebb úgy nézett fel rájuk, mintha kísértetet látna. Azután a középkorú lassan emelkedni kezdett, lehet, hogy üdvözölni akarta a lányt, de az ősz hajú haragos képpel sziszegett valamit feléje, mire ez visszahuppant a székre. Végül, üdvözlés helyett mindketten csak bólintottak és az eddiginél is mélyebben merültek a beszélgetésükbe.

Az előzmények alapján a gyerekarcú alighanem másmilyen fogadtatást várt, de nem vette nagyon szívére a dolgot. Vállat vont, és széket tolt a lány mögé. Amint leültek, ismét beszélni kezdett. Csak annyi szünetet tartott, hogy két kávé rendeljen, azután mondta tovább, mosolyogva, kedvesen, bizalmasan.

A lány egy ideig félve pillantgatott a másik kettőre, de látva, hogy azok nem vesznek róla tudomást, egyre többet figyelt a gyerekarcúra, azután végleg döntött: amikor a pincér letette elébe a kávé, még egy utolsó, aggodalmas pillantást vetett a beszélgetőkre és az ablakra, ame-

lyen sirregve csapott végig az eső, azután letette a táskáját a kezéből, teljesen a fiatal felé fordult, és elmosolyodott.

Néhány idegen ekkor tüntetően elfordult, és nem nézett többé a hármak asztala felé. Az ősz hajú látta ezt és arcát egy pillanatra harag torzította el. A gyerekarcú nem vett észre semmit. Ő csak mosolygott, beszélt, és egyre közelebb hajolt a lányhoz.

Nem tudta, hogy a város nem tűri a lázadást és hogy a síkok itt lefelé törnek meg.

Az idegenek is a város szövetségesei lettek. Hogy miért, azt talán ők maguk sem tudták. Meglehet, hogy fájt nekik, hogy másé lett a lány, akit nem is kívántak igazán a magukénak.

Mintha bennem is sajgott volna ilyen keserűség. Olyan ez, mint amikor az ember megszokja, hogy csak messziről bámulhat egy képet, azután egyszeriben jön valaki, aki meg is érinti. Ilyenkor úgy tűnik, mintha elvettek volna tőled valamit.

Lehet, hogy az idegeneknek nem voltak ilyen gyerekes képzelgéseik. Kemény férfiakként látszottak. Az ő szemükben valami komolyabb lehetett a lány. Talán a magány legyőzhetőségének jelképe. Minden férfi hordoz a tudata mélyén valamit abból az ösztönös felismerésből, hogy csak a nő oldhatja fel a körülötte felgyülemelő, fojtogató idegenséget.

De az idegenek túlságosan komolyan vették a világot, amely értékrendeket rak a legegyszerűbb emberi kapcsolat elé, és elvont jelképet, eszményt csinál belőle.

A lány letépte magáról ezt a nimbuszt, és ezért az idegenek szemében elbukott.

Bizonyára ismét levonták a következtetést, hogy az ember csak a magányában sérthetetlen, mert az újságok a magasba emelkedtek.

Nekem úgy tűnt, hogy kint az éjszakában a város vak ablakai gonoszul nevetnek.

A szomszéd utcában a toronyóra tizenegyet ütött. A helybeli korhelyek, akik addig szótlanul ittak és látszólag nem törődtek semmivel, felkapták a fejüket, és idegesen mozgolódni kezdtek.

Az óraütésen kívül nem volt rá semmi látható okuk.

Nekem egy gyerekkori emlék jutott az eszembe:

Ilyen viharos őszi éjszakákon, így tizenegy óra felé az apám mindig felébredt, felkelt az ágyból, kiment, és körüljárta a jószágot. Nem volt rá semmi oka, csak megnyugtatta önmagát, a jószágot is, és jólesett az éjszakai séta. A nehéz dunyha verejtékes melege után bizonyosan kellemes volt, üdítő az arcba csapódó hűvös szél és eső. Jobban lehetett utána aludni.

Idővel ez annyira szokásává vált, hogy akkor is felkelt minden éjjel, amikor az istállóban már rég nem volt jószág.

Lehet, hogy a korhelyekbe is ilyen beidegzett szokás rándult bele, amikor az óra tizenegyet ütött. Igaz, a külsejükről ítélve nem látszott valószínűnek, hogy valaki vagy valami még az ő gondoskodásukra számítana.

Bizonyára ők sem emlékeztek már a nyugtalanságuk eredetére, és ezért szégyenkezve, bocsánatkérően néztek körül, amikor magukhoz tértek, de a pincéren kívül nem volt, aki fogadja ezt a tekintetet. Ő pedig odament az asztalokhoz, elvitte az üres poharakat, és megtöltve hozta vissza őket. Ez megnyugtatóan hatott. A korhelyek tudomásul vették, hogy az esős, hideg, lefüggönyözött világ egy ideig még kívül marad. Hogy meddig, arra nem gondoltak.

Ez volt az előnyük mindannyiunk előtt.

A gyerekarcú meg a lány közben egészen összelepedtek, és ettől szembetűnővé vált a kettőjük közötti különbség.

Mert a gyerekarcú gyakran, hangosan és feltűnően nevetett. Hallatszott, hogy ezt a nevetést nem önmagának szánta, nem is a lánynak, hanem azoknak, akik nézték őket.

A lány csak mosolygott. Különös, meleg, egyszerre gúnyos és anyás mosolya volt. Olyan volt ez, mint a színházi néző mosolya, amelyben a mesébefeledkezés öröme mellett egy kis gúnyos rezzenés alakjában ott virraszt az öntudat és nem engedi, hogy a csinált érzések hulláma teljesen összecsapjon az ember fölért, nehogy az est múltával meztelen és védtelen maradjon a hideg előtt.

Úgy éreztem, hogy mindenki látja ezt, még az idegenek is, és hogy a lány alakja ismét megnőtt, meleget sugárzott a teremben.

Hogy nem lett egészen eggyé, ismét mindenkié lett.

Csak a gyerekarcú nem látta ezt. Nem is akarta. Ő csak a saját diadalát akarta látni mások szeméből. Azokhoz tartozott, akik önmagukat mindig mások szeméből olvassák ki.

De hiába jártatta körül pillantását a teremben, mindenki keresztülnézett rajta: a pincér, a korhelyek és az idegenek. Mintha megbánták volna, hogy a lányt, az idegenséggel való szembeszállás egyetlen lehetőségét elárulták az imént az idegenségnek.

Talán ezzel a hideg fogadtatással lehetett magyarázni, hogy a gyerekarcú hirtelen a két társához fordult, kezét a karjukra tette, és úgy beszélt nekik, a lány felé intve, nevetve valamit.

A következmény mindenkit meglepett:

Az ősz hajú egészen a gyerekarcú felé fordult, felháborodva mondott neki valamit, és kezével idegesen félkört irt le a lány felé. Szinte hallatszott, amint sziszegi: „Van neked kivel beszélgetned. Hagyj békén bennünket!”

A társa nem szólt semmit, csak kihúzta karját a gyerekarcú keze alól és bólogatott. A lány is bólintott. Mintha azt mondta volna, hogy nem kell túl sokat kívánni az estétől.

A fiatal azonban nem értette a dolgot. Arcáról hirtelen lehervadt a mosoly, és úgy nézett körül a teremben, mintha álomból ébredt volna. Nem szokta meg a rendreutasítást, és nem tudta hogyan viselkedjen. Úgy látszik ekkor kezdett csak derengeni előtte, hogy tulajdonképpen egész idő alatt egyedül volt a lánnyal és szembe állt velük az egész terem. Egyedül maradni valakivel azonban csak azok képesek, akik önmagukban is meg tudnak állni. A gyerekarcú erre szemmel láthatóan képtelen volt.

És összeroppant.

Hiába vette át a lány a szórakoztató szerepét, hiába beszélt neki mosolyogva, anyásan, ahogy a durcás kisgyerekek szokás, ő csak a számára érthetetlen kudarcot érezte, lecsapta a fejét, és hallgatott.

A teremben mozgás támadt. Mintha az idegenek feltűnően krákoztak, köhécseltek volna. Némelyikük, úgy tűnt, az újságját lobogtatta.

Örültek, hogy a gyerekarcút rendreutasították.

Nemcsak a vetélytárs bukása fölötti öröm lehetett ez. Komoly férfiak voltak az idegenek és nagyobb bűnét láthatták a gyerekarcúnak, ha a büntetésnek ennyire feltűnően helyeseltek.

Úgy látszik, felismerték, hogy a gyerekarcú a rend ellen lázadt, ezt pedig ők, akik éveken át döntötték a rendet, most már nem tudták elviselni.

Még az sem számított, hogy ez itt most nem az ő rendjük volt, hanem a városé, az éjszakáé, az ősz hajúé, aki csak reggel áll velük szóba az íróasztala mögül, és a lefüggönyözött ablakoké, amelyek őket nem fogadják be.

De még voltak annyira forradalmárok, hogy érezték az úrt, ami a jelenet után maradt a teremben. Az úrt, ami a rend győzelme és a lázadás bukása után mindig megjelenik és amit előbb-utóbb valaminek vagy valakinek be kell tölteni.

Ezért a helyeslő mozgolódás csakhamar elhalt és a várakozás csendje követte, amelyben csak a város dobolta még esőkarjaival a maga kónok engesztelhetetlenségét.

Azután betöltődött az úr.

Látva, hogy a gyerekarcú nem válaszol neki, a lány abbahagyta a beszédet, egy ideig töprengve nézett ki a függöny fölött az éjszakába, azután, mint aki utolsó próbára szánja el magát, közel hajolt a fiatalhoz, sűgött neki valamit, és talán hogy szavának nagyobb nyomatéka legyen, kezét a férfi karjára tette.

Az eredmény azonban más lett, mint amit várt: az érintésre a gyerekarcú szinte megrettenve hőkölt vissza, azután ijedten körülnézett a teremben.

Ekkor a lány is belátta, hogy nincs tovább. Mosolygott még, de valahogy lemondóan, mint aki mindent már előre tudott, és lassan szedgetni kezdte a holmiját. Pontosan úgy, mint amikor a saját asztalánál készülődött. Azután hirtelen elszánással felállt, és köszönt az ottmaradóknak.

Az ősz hajú és a társa szinte szívélyesen bólintottak neki, de a gyerekarcú nem köszönt. Fel se emelte a fejét.

Látva, hogy hiába várja a szót, a lány kifelé indult. A pincéernél megállt, fizetett, azután kinyitotta az ajtót.

Úgy tűnt, hogy szándékosan hagyta sokáig nyitva, hogy bejöjjön az est és az eső. Ott gombolta be a kabátját és hajtotta fel a gallérját a nyitott ajtóban, majd hosszan felnézett az égre, mintha onnan akarná leolvasni, hogy mi vár még rá, azután lassan kilépett az éjszakába.

A terem fellélegzett. Mert amíg a lány ott állt, a hideg, nyirkos őszi szél bejött, elárasztotta a termet és mindenkit megremegtetett.

Mégis, amikor becsukódott az ajtó, azt hiszem, mindenki gondolata a lányt kísérte felte a nyirkos éjszakában, csak a fiatal törődött még mindig önmagával.

Alighogy kiment a lány, ő nyomban ismét a társaihoz fordult, szólt hozzájuk, s közben furcsán mosolygott, mint aki azt mondja, hogy „így kell ezt csinálni”.

De hiába volt minden. Azok úgy beszélgettek tovább, mintha ő ott sem lett volna.

Ekkor furfanghoz folyamodott. Odaintette a pincért, és a jelenlétében kérdezett tőlük valamit. Bizonyára azt, hogy mit isznak, mert mind a kettő tiltakozva emelte fel a kezét. Szólni akkor sem szólt egyik sem.

A pincér meghajolt, visszavonult, a gyerekarcú pedig előbb magába-roskadt, azután erőt vett magán és az asztalra könyökölve úgy tett, mintha rendkívül érdekelné a beszélgetés.

Csakhamar elunta azonban a figyelmet, mert amazok továbbra sem törődtek vele, és felébredt benne a dac. Ismét odaintette a pincért, és indulatos mozdulattal elővette a pénztárcáját. Fizetni akart. A pincér kérdő pillantására az asztalra mutatott, jelezve, hogy mindent fizet, de a két kéz ismét tiltakozóan magasba emelkedett. Ott is előkerültek a pénztárcák.

A gyerekarcú megadta magát, és engedelmesen két kávécsészére mutatott. Az övére és a lányéra. Ekkor kapta a kegyelemdőfést: a pincér mondott valamit, és a lány csészéjét félrehúzta, jelezve, hogy az fizetve van.

Egy pillanatig szinte tátott szájjal bámult, azután lassan, foltokban ütközött ki arcán a vörösség, de nem szólt semmit. Kinyitotta a pénztárcáját, és fizetett.

Néztem a függönyök felett beleső feketeséget, és régi kivégzési ceremóniák jutottak eszembe. Megértettem, hogy a bárd suhanása, a hurok szorulása már inkább az életben maradók miatt volt szükséges, mint minden következetesség.

Mivel fizettek, nem volt mit várni tovább. A két idősebb készülődni kezdett, azután felálltak, begombolták a kabátjukat, és elindultak. Már néhány lépésnyire voltak az asztaltól, amikor az ősz hajú megállt és mondott valamit a társának. Az visszament, szólt a gyerekarcúnak, nőgatta, hogy induljon, de választ nem kapott.

A két távozó ekkor összenézett, szinte egyidőben vontak vállat, és elindultak a kijárat felé. Úgy tűnt, mintha a gyerekarcú egy kicsit megemelkedett volna a székén, hogy utánuk menjen, de azután erőt vett magán.

Azok ketten pedig szilárd léptekkel mentek, és nem fordultak többé vissza. Ütközben az idegenek hangosan köszöntek nekik, és a pincér meghajolt, amikor elmentek a söntés előtt. Mozdult is, hogy kinyissa előttük az ajtót, de nem volt rá szükség. Az ősz hajú előbb érte el a kilincset, és tétovázás nélkül kiléptek az éjszakába.

Az idő már jócskán előrehaladt és az idegenek, úgy látszik, jónak látták követni a példát, mert egyenként kezdték hívogatni a pincért,

fizettek, vették a kabátjukat, azután, mint valami mentőövbe, belekapaszzkodtak az aktatáskájukba, és mentek: ki fel a hideg, mosdószagú hotelszobába, ki a vasútállomásra.

Mereven, felemelt fővel mentek az idegenek, abban a hiszemben, hogy ők érintetlenek maradtak és senki nem vette észre, milyen magányosak, milyen kitaszítottak voltak ezen az estén.

Úgy mentek, mintha senki nem tudná, hogy mi vár rájuk odakünn, pedig minden ajtónyílásnál besuhogott a terembe a szél és az eső.

Amikor a társai elmentek, a gyerekarcú odaintette a pincért, és pálinkát rendelt. Az elsőt azonnal felhajtotta, és nyomban kérte a másikat. A pincér egy pillanatig tétovázott, mintha figyelmeztetni akarta volna valamire, de azután szó nélkül hozta az italt, és ment a dolgára. Hívták az idegenek.

Csak egy idegen nem mutatott semmi hajlandóságot a távozásra. Az, akit az ősz hajú elutasított. Mintha ő sem akart volna kudarccal elmenni innen.

Aggódva figyelte, hogyan issza a gyerekarcú egymás után a pálinkákat, és a harmadik pohár után lassan, oldalogva odament hozzá. A gyerekarcú akkor a nagy, lucskos tükörablakot nézte és a székeket, amelyeken a társai ültek meg a lány. Az idegenről, aki fölébe hajolt és monoton, atyáskodó hangon beszélni kezdett hozzá, nem vett tudomást.

Lehet, hogy az idegen bátorításnak vette a hallgatást, mert kihúzta magának az egyik széket, azt amelyiken a lány ült, és helyet akart foglalni az asztalnál. Nem sikerült.

— Takarodjon! — mordult rá jó hangosan a gyerekarcú, és az idegen úgy ugrott fel, mintha parázsba ült volna. Akart valamit mondani, az ajka megmozdult, de a bátorságából már csak egy szemrehányó pillantásra futotta és arra, hogy méltósága utolsó maradványait őrizve, erőltetett lassúsággal eloldalogjon.

Amint az asztalához ért, ő is hívta a pincért. Fizetett, vette a kabátját, táskáját, mint a többiek, de nem olyan emelt fővel ment. Az ajtóban megállt, visszanézett, és nekem úgy tűnt, hogy a tekintete riadt volt és szomorú.

A pincér csak akkor kezdett nevetni a maga hangtalan módján, amikor becsukódott mögötte az ajtó.

Egy ideig ismét csend lett a teremben. A vasútállomásról most már szinte szünet nélkül hallatszott a mozdonydohogás és a kocsik ütközőinek csattogása.

A gyerekarcú már az ötödik pálinkát itta.

Azután a pincér elkezdte rázogatni a korhelyeket, akik az asztalokra borulva aludtak. „Zárunk!”, kiabálta bele egyenként a riadt, üres, valóságot kereső szemekbe, és ha valamelyikük nagy nehezen felállt, kitámogatta az éjszakába.

A gyerekarcú úgy tett, mintha nem hallotta volna a figyelmeztetést: üres poharát megemelte a pincér felé, de az csak megrázta a fejét és neki is odaszólt, hogy „Zárunk!”.

Emez elvörösödött, keményen letette a poharát, lehet, hogy vitatkozni, követelőzni akart, de meggondolta magát.

Mintha még reménykedne valamiben, megvárta, hogy a pincér az utolsó részegét is kidobja, azután körülnézett, a teremben, ahol addigra kettőnkön kívül már csak a kaszírónó, a pincér meg a csapos maradt, és bólintott, mint aki megértett mindent.

Nem várta meg a következő felszólítást. Felállt, pénzt dobott az asztalra, begombolta a kabátját, és kiment. A járásán nem látszott meg, hogy ivott.

Amikor kiléptem az ajtón, a vasútállomásra épp befutott a fővárosi gyors.

Közelgett az időm.

Körülnéztem. A félhomályos utcán senki árnya, az esőtől csillogó aszfalton senki léptének nyoma nem látszott. Csak a sarkon a lámpa alatt feketéllett a milicista alakja. Még nem jött neki a váltás.

Gondolkoztam, hogy merre mehetett a sofőrbundás, a gyerekarcú, az ősz hajú vagy a lány, de azután eszembe jutott, hogy úgyse értem utol soha senki távolodó lépteit ezen az aszfalton, ilyen éjszakákon.

És különben is. Minden utca a földekbe torkollik. Ott pedig süvölt a szél, és az elhagyatottság szobraiként fekete szárkúpok áznak az éjszakában.

A város ablakai vakok. Sietni kezdtem a vasútállomás felé.

Futottam.

Ki kellett érnem idejében, mert úgy éreztem, hogy a városból ezen az éjszakán indul az utolsó vonat a világba.